

هنجاریابی مقیاس روش درجه‌بندی مهارت‌های اجتماعی برای کودکان پیش دبستانی

سیما شهیم*

چکیده

مقدمه: مقیاس روش درجه‌بندی مهارت‌های اجتماعی (SSRS) از ابزارهای مهم بررسی مهارت‌های اجتماعی در کودکان است. هدف از اجرای این پژوهش هنجاریابی مقیاس SSRS برای کودکان پیش دبستانی در شهر شیراز بود.

مواد و روش کار: پس از ترجمه و انطباق مقیاس یادشده، ۷۰۰ کودک (۳۵۰ پسر و ۳۵۰ دختر) ۳ تا ۶/۵ ساله را پدران و مادران و مربیان به کمک فرم ویژه‌ی کودکان پیش دبستانی مقیاس SSRS ارزیابی نمودند. نمرات آنان به نمرات تراز شده با میانگین ۱۰۰ و انحراف معیار ۱۵ تبدیل شد و جداول تبدیل نمرات خام به نمرات تراز شده فراهم آمد. به منظور بررسی روایی مقیاس از چند شاخص استفاده شد. روایی سازه به کمک روش تحلیل عامل بررسی شد. داده‌ها به کمک آزمون‌های آماری t، تحلیل واریانس و ضریب همبستگی تحلیل گردید.

یافته‌ها: تفاوت معنی‌دار بین گروه‌های مختلف برپایه‌ی میزان تحصیلات والدین و سن به دست نیامد. به بیان دیگر مقیاس برای گروه‌های سنی و اقتصادی- اجتماعی گوناگون دارای سوگیری نبود. پایایی مقیاس با بهره‌گیری از چند روش، محاسبه شد و مطلوب بود. تحلیل عوامل نیز نشان‌دهنده‌ی روایی آن بود. هم‌چنین تفاوت میانگین نمرات دختران و پسران در بخش مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری معنی‌دار نبود.

نتیجه‌گیری: نمره‌های ترازشده‌ی این آزمون، امکان مقایسه‌ی مهارت‌های اجتماعی را در گروه‌های سنی کودکان پیش دبستانی فراهم می‌کند.

کلیدواژه: مهارت‌های اجتماعی، کودکان پیش دبستانی، هنجاریابی، SSRS

شیریدون^۲ و مک‌کلاسیکی^۳ (۱۹۸۸) دربرگیرنده‌ی

مقدمه

رفتارهایی هستند که احتمال تقویت از سوی اطرافیان

مهارت‌های اجتماعی، برپایه‌ی تعریف الیوت^۱،

* کارشناس ارشد روانشناسی مدرسه، استادیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شیراز. شیراز، خیابان ارم، کوی دانشگاه شیراز.

E-mail: sshahim@rose.shirazu.ac.ir

1- Elliott 2- Sheridan 3- McCloskey

اجتماعی مانند «ارزیابی مهارت اجتماعی کودکان»^۷ که ماتسون^۸ (۱۹۹۰) آن را تهیه نموده است و «مقیاس درجه‌بندی مهارت‌های اجتماعی»^۹ (SSRS) (گرشام^{۱۰} و الیوت، ۱۹۹۰) دارای فرم‌های ویژه‌ی پدر و مادر و آموزگار می‌باشند. مقیاس روش درجه‌بندی مهارت‌های اجتماعی، رفتار اجتماعی کودک را در دو محیط خانه و مهدکودک برای سرنه‌کردن، طبقه‌بندی دانش‌آموزان و برنامه‌ریزی آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان ارزیابی می‌کند. این مقیاس در سه فرم ویژه‌ی پیش‌دبستان، دبستان و دبیرستان تهیه شده و برپایه‌ی رشد کودک تنظیم شده است. فرم ویژه‌ی کودکان دبستانی مقیاس SSRS برای کاربرد در ایران ترجمه شده و انطباق یافته است. شهیم (۱۹۹۹) پایایی آن را طی چند بررسی بر روی یک گروه از کودکان عقب‌مانده‌ی ذهنی ۰/۷۷ و ۰/۹۹ گزارش کرده و در یک گروه از کودکان عادی این ضرایب از ۰/۴۹ تا ۰/۹۶ برای فرم‌های آموزگاران و پدران و مادران متغیر بوده است (شهیم، ۱۳۷۷، ۱۳۷۸، ۱۹۹۹، ۲۰۰۱). برپایه‌ی یافته‌های گرشام و الیوت (۱۹۹۰) این مقیاس دارای روایی سازه و هم‌زمان مطلوب بوده و کاربرد تشخیصی و درمانی آن برای کودکان پیش‌دبستانی در چندین بررسی تأیید شده است (پاولس و الیوت، ۱۹۹۳؛ فانتوزو و همکاران، ۱۹۹۸؛ لیون^{۱۱}، آبرتوس^{۱۲}، بیرکین^{۱۳} و نیب^{۱۴}، ۱۹۹۶؛ فلانگان^{۱۵}، آلفونسو^{۱۶}، پریماورا^{۱۷}، پوول^{۱۸} و هیگینز^{۱۹}، ۱۹۹۶؛ الیوت، بارنارد^{۲۰} و گرشام، ۱۹۸۹). دومارا^{۲۱}، روفالو^{۲۲}، کارلسو^{۲۳} و بوس^{۲۴} (۱۹۹۵) در یک بررسی شش مقیاس اندازه‌گیری

را افزایش می‌دهند و موجب عملکرد شایسته‌ی کودک در جامعه می‌گردند. یکی از وظایف اجتماعی کودکان خردسال فراگرفتن مهارت در ایجاد رابطه‌ی متقابل و موفق با همسالان است. کودکان پیش‌دستانی از طریق تعامل با همسالان رفتارهایی مانند رعایت نوبت، مشارکت، همکاری، توجه به نظر دیگران و کنترل خشم را فرامی‌گیرند. فراگرفتن این مهارت‌ها سبب ناسازگاری و شکست تحصیلی کودک در آینده می‌گردد (فانتوزو^۱، منز^۲ و مک‌درموت^۳، ۱۹۹۸). هم‌چنین کودکان مهارت‌های اجتماعی را به آسانی از راه تعامل با پدر و مادر و سایر اعضای خانواده فرامی‌گیرند (پاولس^۴ و الیوت، ۱۹۹۳). برخی از کودکان نمی‌توانند این مهارت‌ها را فراگیرند، از این رو ارزیابی مهارت‌های اجتماعی کودکان در مراکز آموزش پیش‌دبستانی و پیش از ورود کودک به دبستان از اهمیتی ویژه برخوردار است.

ابزارهای سنجش مهارت‌های اجتماعی زیاد نیستند و بیشتر آنها دربردارنده‌ی پرسش‌هایی در زمینه‌ی مشکلات رفتاری کودکان می‌باشند. مقیاس‌های ویژه‌ی اندازه‌گیری مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی باید با روند رشد کودک سازگار بوده و دارای ویژگی‌های روان‌سنجی مطلوب باشند. مقیاس اندازه‌گیری مهارت‌های اجتماعی باید برای ارزیابی گروه‌های گوناگون اجتماعی مناسب باشد و پرسش‌های مقیاس افزون بر جنبه‌های منفی رفتار در برگیرنده‌ی رفتارهای مثبت اجتماعی نیز باشند (فانتوزو و همکاران، ۱۹۹۸). افزون بر این ارزیابی به‌کمک منابع گوناگون، مانند پدر و مادر، آموزگاران و همسالان برای ارزیابی مهارت‌های اجتماعی کودک بر اعتبار مقیاس می‌افزاید (بل - دولن^۵ و آلن^۶، ۱۹۹۸).

نظرخواهی از پدران، مادران و آموزگاران از روش‌های مهم بررسی رشد مهارت‌های اجتماعی کودک به‌شمار می‌رود، اما پرسش‌نامه‌های ویژه‌ی ارزیابی پدر و مادر و آموزگاران چندان زیاد نیستند. شمار کمی از پرسش‌نامه‌های اندازه‌گیری مهارت‌های

1- Fantuzzo	2- Manz
3- McDermott	4- Powless
5- Bell-Dolan	6- Allen
7- evaluation of social skills with youngsters	
8- Matson	9-Social Skills Rating Systems
10- Gresham	11- Lyon
12- Albertus	13- Birkin
14- Naibe	15- Flanagan
16- Alfonso	17- Primavera
18- Povell	19- Higgins
20- Barnard	21-Demaray
22- Ruffalo	23- Carlso
24- Busse	

از همه‌ی سطوح تحصیلی، از بی‌سواد تا دارای دکترای تخصصی در این نمونه‌گیری شرکت داشتند.

گردآوری داده‌های پژوهش به کمک ابزار زیر انجام شد: مقیاس SSRS: این مقیاس در برگرفته‌ی دو فرم ویژه‌ی آموزگار و پدر و مادر است و هر فرم دارای دو بخش اصلی مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری است. فرم پدر و مادر دارای ۳۹ گویه در زمینه‌ی مهارت‌های اجتماعی و ۱۰ گویه در زمینه‌ی مشکلات رفتاری است. فرم آموزگاران دارای ۳۰ گویه در زمینه‌ی مهارت‌های اجتماعی و ۱۰ گویه در زمینه‌ی مشکلات رفتاری است. هریک از گویه‌ها دارای پاسخ‌های سه نمره‌ای با گزینه‌های هرگز، بعضی اوقات و اغلب اوقات است. این مقیاس افزون بر ارزیابی مشکلات رفتاری که کودک را از رشد مهارت‌های اجتماعی بازمی‌دارد، آزماینده را در راستای برنامه‌ریزی و مداخله‌های آینده کمک می‌کند.

بخش مهارت‌های اجتماعی مقیاس دربرگیرنده‌ی رفتارهایی مانند همکاری، قاطعیت و خویشتن‌داری است. بخش‌های یادشده به صورت خرده آزمون ارائه شده‌اند و از جمع نمره‌های این خرده آزمون‌ها نمره‌ی مهارت‌های اجتماعی به دست می‌آید. خرده آزمون‌های این بخش شامل همکاری (شامل رفتارهایی مانند اشتراک وسایل، پیروی از راهنمایی‌ها)، قاطعیت (دربردارنده‌ی رفتارهای آغازگر مانند به دست آوردن اطلاع از دیگران، معرفی خود به دیگران و پاسخ مناسب به رفتار دیگران) و خویشتن‌داری دربرگیرنده‌ی رفتارهایی که در موقعیت‌های دشوار مانند دست‌انداختن نیاز به واکنش‌های پسندیده از سوی کودک دارد و هم‌چنین در برگرفته‌ی رفتارهایی که در موقعیت‌های غیردشوار ضروری به نظر می‌رسد، مانند رعایت نوبت و کنار آمدن هنگام کشمکش است.

بخش مشکلات رفتاری این مقیاس دارای سه خرده آزمون رفتارهای برون‌زا، رفتارهای درون‌زا و پرتحرکی است. رفتارهای برون‌زا دربردارنده‌ی پرخاشگری بیانی یا بدنی، کنترل خشم و بگومگو است. رفتارهای

مهارت‌های اجتماعی را مقایسه کردند و مقیاس SSRS را به دلیل بهره‌گیری از نظر چند ارزیاب، کاربردهای آموزشی و درمانی و ارایه‌ی راهبردهای عملی درمانی بهترین مقیاس سنجش مهارت‌های اجتماعی برشمردند.

روشن است عوامل فرهنگی و اجتماعی در بررسی مهارت‌های اجتماعی دارای اهمیت هستند (پاولس و الیوت، ۱۹۹۳). فرهنگ‌های گوناگون مهارت‌های اجتماعی را نزد کودکان دارای اهمیت یکسان ندانسته‌اند (همان‌جا). برای نمونه آغاز گفتگو با بزرگسالان که در فرهنگ غربی با اهمیت شمرده می‌شود، در فرهنگ بومی آمریکا مهارت اجتماعی به‌شمار نمی‌رود، برعکس، سکوت در برابر بزرگسالان رفتار اجتماعی پسندیده‌ای می‌باشد (همان‌جا). بنابراین بررسی مهارت‌های اجتماعی نزد کودکان پیش دبستانی ایرانی به کمک مقیاس SSRS در ایران ضروری به نظر می‌رسد. از این رو هدف این پژوهش هنجاریابی مقیاس روش درجه‌بندی مهارت‌های اجتماعی - فرم ویژه‌ی کودکان پیش دبستانی - برای استفاده در ایران بود.

مواد و روش کار

آزمودنی‌های پژوهش ۷۰۰ کودک بودند که به صورت نمونه‌گیری طبقه‌ای برپایه‌ی سن و جنس (۶۰۰ کودک ۳ تا ۶ ساله از میان کودکان ده مهدکودک و ۱۰۰ کودک ۶ تا ۶/۵ ساله از میان کودکان ده کلاس آمادگی) انتخاب شدند و مورد ارزیابی قرار گرفتند. شمار کودکان در هر سن و برای هر دو جنس مساوی بود. مریبان از ۱ تا ۱۵ سال سابقه‌ی تدریس داشتند و ۵۲/۱٪ آنان دارای دست کم ۴ سال سابقه‌ی تدریس در مهدکودک بودند. مریبان، همه‌ی کودکانی را که پدران و مادران آنها فرم ویژه را در مورد آنان تکمیل کرده بودند به کمک فرم ویژه‌ی آموزگاران ارزیابی کردند. اطلاعات به دست آمده از ارزیابی ۳۵۴ کودک برای تعیین روایی و پایایی مقیاس، پیش از هنجاریابی به کار گرفته شد. با وجود این که میزان تحصیلات والدین به صورت یک متغیر در انتخاب نمونه دخالت داده نشد،

درون‌زا شامل اضطراب، غم و اندوه، تنهایی و خودپنداره‌ی ضعیف است و پرتحرکی دربرگیرنده‌ی فعالیت مفرد، بی‌قراری و رفتارهای تکانشی می‌باشد. برای انجام این بررسی پرسش‌نامه به فارسی برگردانده شد. برای آماده نمودن آن جهت بهره‌گیری در ایران نخست واژه‌های غیرمعمول کنار گذاشته شد و واژه‌های معمول جایگزین آنها گردید. آن‌گاه با حفظ مفهوم و هدف‌های اولیه، تغییرات دستوری و تغییر در محتوای جمله‌ها داده شد. پس از انطباق‌های لازم، چند روانشناس دارای درجه‌ی دکترای تخصصی و عضو هیئت علمی دانشگاه پرسش‌نامه را بررسی کردند و پس از اصلاح نکات عنوان شده، مقیاس اجرا گردید و داده‌های به‌دست آمده از این بررسی به کمک آزمون‌های آماری t ، تحلیل واریانس و ضریب همبستگی تحلیل شد.

برای بررسی روایی سازه‌ی مقیاس از تحلیل عوامل با مؤلفه‌های اصلی و سپس چرخش ابلیمین^۱ برای بخش مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری به‌طور جداگانه در دو فرم ویژه‌ی پدر و مادر و آموزگار بهره گرفته شده است (شهیم، ۱۳۸۱ ب). تحلیل عوامل پس از محاسبه‌ی ضریب‌های KMO^۲ و با ترسیم نمودار اسکری^۳ منجر به استخراج سه عامل با مقدار آیکن^۴ بیشتر از یک در پرسش‌نامه‌های مهارت‌های اجتماعی ویژه‌ی پدر و مادر و آموزگار گردید که خویشتن‌داری، قاطعیت و همکاری نام گرفت و مشابه عوامل یاد شده توسط گرشام و ایوت (۱۹۹۰) بود. گویه‌های این سه عامل دارای وزن عاملی بیشتر از ۰/۳۰ بودند. تحلیل عوامل در بخش مشکلات رفتاری پرسش‌نامه‌ی ویژه‌ی آموزگار، استخراج سه عامل با مقدار آیکن بیشتر از یک را در پی داشت که رفتارهای درون‌زا، رفتارهای بیرون‌زا و پرتحرکی را اندازه‌گیری می‌کند. در پرسش‌نامه‌ی ویژه‌ی پدر و مادر برخلاف مقیاس اصلی، پرتحرکی به‌صورت یک عامل مستقل استخراج نشد. به‌طور کلی تحلیل عوامل نشان‌دهنده‌ی روایی مقیاس بود.

میانگین مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری در گروه‌های مختلف برپایه‌ی میزان تحصیلات پدر و مادر به کمک تحلیل واریانس یک‌طرفه مقایسه شد. این بررسی نشان داد که تفاوت میانگین نمره‌های

پس از انطباق‌های لازم، چند روانشناس دارای درجه‌ی دکترای تخصصی و عضو هیئت علمی دانشگاه پرسش‌نامه را بررسی کردند و پس از اصلاح نکات عنوان شده، مقیاس اجرا گردید و داده‌های به‌دست آمده از این بررسی به کمک آزمون‌های آماری t ، تحلیل واریانس و ضریب همبستگی تحلیل شد.

یافته‌ها

میانگین و انحراف معیار نمره‌های بخش‌های مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری در فرم‌های ویژه‌ی آموزگار و پدر و مادر در جدول ۱ نشان داده شده است. به کمک آزمون t مقایسه‌ای بین میانگین نمره‌های دختران و پسران در پرسش‌نامه‌های ویژه‌ی پدر و مادر و آموزگار انجام شد. میانگین نمره‌های دختران و پسران در هیچ‌یک از پرسش‌نامه‌ها به‌جز در زمینه‌ی مهارت‌های اجتماعی که آموزگاران، مهارت دختران را بیشتر از پسران ارزیابی کردند، تفاوت معنی‌دار دیده نشد.

برای مقایسه‌ی کامل‌تر، میانگین نمره‌های دختران و پسران در گروه‌های سنی ۳، ۴، ۵ و ۶ ساله به کمک آزمون t در بخش‌های مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری مقایسه شد. در هیچ‌یک از موارد تفاوت معنی‌دار میان دختران و پسران در گروه‌های سنی یادشده دیده نشد، به‌جز در گروه کودکان ۴ ساله که میانگین نمره‌های دختران در بخش مهارت‌های اجتماعی در فرم پدر و مادر (۵۰/۸۲=میانگین، ۸/۳۳=انحراف معیار) به‌طور معنی‌داری ($p < ۰/۰۵$)

1- Oblimin
3- Scree plot

2- Kaiser-Meyer-Olkin
4- eigen value

جدول ۱- مقایسه‌ی میانگین نمرات دختران و پسران در بخش‌های مختلف مقیاس SSRS

آزمون‌ها	دختران		پسران		نمره‌ی t	سطح معنی‌داری
	میانگین	(انحراف معیار)	میانگین	(انحراف معیار)		
فرم پدر و مادر: مهارت‌های اجتماعی	۴۹/۲۲	(۹/۹۷)	۴۶/۲۲	(۱۰/۹۲)	۱/۸۴	N.S.
مشکلات رفتاری	۶/۳۲	(۳/۳۲)	۶/۶۸	(۳/۳۳)	۰/۹۰	N.S.
فرم آموزگار: مهارت‌های اجتماعی	۳۷/۳۸	(۹/۲۰)	۳۳/۳۷	(۹/۹۲)	۳/۲۰	۰/۰۰۲
مشکلات رفتاری	۲/۹۹	(۳/۳۸)	۳/۳۲	(۳/۱۴)	۰/۷۸	N.S.

تحلیل واریانس، تفاوت معنی‌داری میان میانگین نمره‌های کودکان در گروه‌های سنی ۳ تا ۶/۵ ساله در بخش‌های مختلف مقیاس‌های ویژه‌ی پدر و مادر و ویژه‌ی آموزگار نشان نداد. هم‌چنین تفاوت میانگین گروه‌های سنی یادشده در بخش مشکلات رفتاری فرم پدر و مادر معنی‌دار نبود.

پایایی بازآزمایی برای ۳۵ کودک با فاصله‌ی ۵-۴ هفته برای مهارت‌های اجتماعی در فرم‌های پدر و مادر و آموزگار به ترتیب ۰/۷۰ و ۰/۷۱ و برای مشکلات رفتاری در فرم‌های پدر و مادر و آموزگار به ترتیب ۰/۶۵ و ۰/۶۹ بود. به‌طور کلی می‌توان گفت که بخش مشکلات رفتاری در فرم ویژه‌ی پدر و مادر دارای ثباتی کمتر از فرم ویژه‌ی آموزگار می‌باشد. بخش مهارت‌های اجتماعی در دو فرم ویژه‌ی پدر و مادر و ویژه‌ی آموزگار دارای ثباتی بیشتر از مشکلات رفتاری است. برای بررسی بیشتر پایایی مقیاس، همبستگی بین بخش‌های گوناگون مقیاس و همبستگی بین دو فرم ویژه‌ی پدر و مادر و ویژه‌ی آموزگار محاسبه گردید.

ضریب همبستگی بین دو بخش مقیاس در فرم پدر و مادر ۰/۲۱- (p<۰/۰۱) و در فرم آموزگار ۰/۲۶- (p<۰/۰۱) بود. ضریب همبستگی بین مهارت‌های

مهارت‌های اجتماعی در فرم‌های ویژه‌ی پدر و مادر و ویژه‌ی آموزگار بر پایه‌ی میزان تحصیلات مادر معنی‌دار نبود. تفاوت میانگین نمره‌های مشکلات رفتاری در فرم پدر و مادر بر پایه‌ی میزان تحصیلات مادر معنی‌دار بود (df=۲۶۶ و ۵ ، F=۲/۷۱ ، p<۰/۰۵) و با افزایش میزان تحصیلات مادر مشکلات رفتاری کاهش داشت. تفاوت میانگین نمره‌های مشکلات رفتاری در فرم آموزگار بر پایه‌ی میزان تحصیلات مادر معنی‌دار نبود. رابطه‌ی میزان تحصیلات پدر و مشکلات رفتاری و مهارت‌های اجتماعی کودکان نیز بررسی شد. میانگین نمره‌های مهارت‌های اجتماعی در گروه‌های مختلف بر پایه‌ی میزان تحصیلات پدر در فرم ویژه‌ی آموزگار و در فرم ویژه‌ی پدر و مادر تفاوت معنی‌دار نداشت. میانگین نمره‌های مشکلات رفتاری نیز در گروه‌های مختلف بر پایه‌ی میزان تحصیلات پدر در فرم ویژه‌ی آموزگار و در فرم ویژه‌ی پدر و مادر تفاوت معنی‌دار نداشت. روی هم رفته می‌توان گفت که مهارت‌های اجتماعی کودکان ارتباطی با میزان تحصیلات پدر و مادر نداشته است و مقیاس روش درجه‌بندی مهارت‌های اجتماعی در گروه‌های مختلف بر پایه‌ی میزان تحصیلات پدر و مادر دارای سوگیری نمی‌باشد.

جدول ۲- تبدیل نمره‌های خام به نمره‌های تراز شده‌ی بخش مهارت‌های اجتماعی فرم پدر و مادر (دختران)

نمره‌ی مرتبه‌ی درصدی	نمره‌ی تراز شده	نمره‌ی مرتبه‌ی درصدی	نمره‌ی تراز شده	نمره‌ی مرتبه‌ی درصدی	نمره‌ی تراز شده
>۹۹	۱۳۶	>۷۳	۵	۸۰	۳۶
>۹۹	۱۳۴	۷۲	۵	۷۹	۳۵
>۹۹	۱۳۲	۷۱	۴	۷۷	۳۴
>۹۹	۱۳۰	۷۰	۳	۷۶	۳۳
>۹۹	۱۲۹	۶۹	۲	۷۴	۳۲
۹۹	۱۲۸	۶۸	۲	۷۲	۳۱
>۹۸	۱۲۷	۶۷	۲	۷۱	۳۰
۹۸	۱۲۵	۶۶	<۲	۷۰	۲۹
۹۸	۱۲۴	۶۵	<۲	۶۹	۲۸
۹۵	۱۲۳	۶۴	<۲	۶۸	۲۷
۹۵	۱۲۱	۶۳	<۲	۶۷	۲۶
۹۵	۱۱۹	۶۲	<۲	۶۶	۲۵
۹۴	۱۱۸	۶۱	<۲	۶۵	۲۴
۹۱	۱۱۶	۶۰	<۲	۶۴	۲۳
۸۷	۱۱۵	۵۹	<۲	۶۳	۲۲
۸۵	۱۱۳	۵۸	<۲	۶۲	۲۱
۸۰	۱۱۲	۵۷	<۲	۶۱	۲۰
۷۸	۱۱۰	۵۶	<۲	۶۰	۱۹
۷۷	۱۰۹	۵۵	<۲	۵۸	۱۸
۷۱	۱۰۷	۵۴	<۲	۵۶	۱۷
۶۵	۱۰۶	۵۳	<۲	۵۴	۱۶
۶۳	۱۰۴	۵۲	<۲	۵۲	۱۵
۵۴	۱۰۳	۵۱	<۲	۵۰	۱۴
۵۰	۱۰۰	۵۰	<۲	۴۸	۱۳
۴۸	۹۹	۴۹	<۲	۴۶	۱۲
۴۴	۹۸	۴۸	<۲	۴۴	۱۱
۴۲	۹۷	۴۷	<۲	۴۱	۱۰
۳۸	۹۵	۴۶	۱	۴۰	۹
۳۳	۹۴	۴۵	<۱	۳۹	۸
۲۸	۹۲	۴۴	<۱	۳۸	۷
۲۴	۹۱	۴۳	<۱	۳۷	۶
۲۲	۸۹	۴۲	<۱	۳۶	۵
۱۹	۸۸	۴۱	<۱	۳۴	۴
۱۶	۸۶	۴۰	<۱	۳۲	۳
۱۴	۸۵	۳۹	<۱	۳۰	۲
۱۲	۸۳	۳۸	<۱	۲۶	۰-۱
۸	۸۲	۳۷			

اجتماعی در دو فرم پدر و مادر و آموزگار ۰/۱۸ (p<۰/۰۵) و ضریب همبستگی بین مشکلات رفتاری در دو فرم پدر و مادر و آموزگار ۰/۲۰ (p<۰/۰۱) بود. این ضریب‌ها با ضریب‌های گزارش شده در مقیاس اصلی قابل مقایسه است (گرشام و الیوت، ۱۹۹۰). مقدار کم این ضریب‌ها گویای این است که رفتار اجتماعی فرد از محیط تأثیر می‌پذیرد و در هر محیط اجتماعی، وابسته به مقرراتی است که افراد کنترل کننده مانند آموزگار در آن محیط اعمال می‌کنند. از این رو چشم‌داشت‌های ارزیابی می‌تواند بر نتایج مهارت‌های اجتماعی تأثیر بگذارد (بورگ^۱ و فالزن^۲، ۱۹۹۰). بنابراین بهره‌گیری از نظر ارزیابان مختلف (پدر و مادر و آموزگار) در سنجش مهارت‌های اجتماعی به کمک مقیاس روش درجه‌بندی مهارت‌های اجتماعی ضروری است و تصویر عینی‌تری از کودک ارائه می‌دهد.

ضریب‌های همبستگی بین خرده آزمون‌های مختلف در بخش مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری نیز محاسبه شد. این ضریب‌ها در تمام موارد مثبت و معنی‌دار بود؛ در بخش مهارت‌های اجتماعی فرم پدر و مادر از ۰/۲۶ تا ۰/۵۲ و در فرم آموزگار از ۰/۳۸ تا ۰/۶۶؛ در بخش مشکلات رفتاری در فرم پدر و مادر از ۰/۱۹ تا ۰/۵۰ و در فرم آموزگار برای دو خرده آزمون رفتارهای درون‌زا و بیرون‌زا ۰/۳۳. روی هم رفته ضریب‌های همبستگی در فرم ویژه‌ی آموزگار بیشتر از ضریب‌های مشابه در فرم پدر و مادر بود.

پس از به دست آمدن ضریب‌های همبستگی مربوط به روایی و پایایی مقیاس، نمره‌های خام در بخش‌های مختلف مقیاس برای فرم‌های ویژه‌ی پدر و مادر و ویژه‌ی آموزگار به نمره‌های تراز شده با میانگین ۱۰۰ و انحراف معیار ۱۵ تبدیل گردید. نمره‌های تراز شده برای دختران و پسران به‌طور جداگانه محاسبه شد. جدول‌های ۲ تا ۹ نمره‌های تراز شده و مرتبه‌ی درصدی معادل نمره‌های خام برای مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری را نشان می‌دهد.

جدول ۴- تبدیل نمره‌های خام به نمره‌های تراز شده‌ی بخش مهارت‌های اجتماعی فرم آموزگار (دختران)

نمره‌ی مرتبه‌ی	نمره‌ی	مرتبه‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی	مرتبه‌ی
درصدی	تراز شده	درصدی	خام	تراز شده	درصدی
۲۹	۸۶	۲۲	۶۰	۱۳۵	>۹۹
۲۸	۸۵	۱۶	۵۹	۱۳۵	>۹۹
۲۷	۸۳	۱۰	۵۸	۱۳۴	۹۹
۲۶	۸۲	۹	۵۷	۱۳۲	۹۹
۲۵	۸۰	۹	۵۶	۱۳۰	۹۸
۲۴	۷۸	۸	۵۵	۱۲۹	۹۸
۲۳	۷۷	۷	۵۴	۱۲۷	۹۸
۲۲	۷۵	۶	۵۳	۱۲۵	۹۷
۲۱	۷۳	۵	۵۲	۱۲۴	۹۶
۲۰	۷۱	۴	۵۱	۱۲۲	۹۶
۱۹	۷۰	۳	۵۰	۱۲۱	۹۵
۱۸	۶۸	۳	۴۹	۱۱۹	۹۳
۱۷	۶۷	۳	۴۸	۱۱۷	۹۱
۱۶	۶۵	۲	۴۷	۱۱۶	۸۹
۱۵	۶۳	۲	۴۶	۱۱۴	۸۷
۱۴	۶۲	۲	۴۵	۱۱۲	۸۵
۱۳	۶۰	۲	۴۴	۱۱۱	۷۸
۱۲	۵۹	۲	۴۳	۱۰۹	۷۵
۱۱	۵۷	۲	۴۲	۱۰۸	۷۲
۱۰	۵۶	۲	۴۱	۱۰۶	۶۸
۹	۵۳	<۲	۴۰	۱۰۴	۶۲
۸	۵۲	<۲	۳۹	۱۰۳	۵۹
۷	۵۰	<۲	۳۸	۱۰۰	۵۰
۶	۴۹	<۲	۳۷	۹۹	۴۵
۵	۴۷	<۲	۳۶	۹۸	۴۱
۴	۴۵	۱	۳۵	۹۶	۳۶
۳	۴۴	۱	۳۴	۹۵	۳۳
۲	۴۲	<۱	۳۲	۹۱	۳۰
۱	۴۱	<۱	۳۱	۸۹	۲۵
۰	۳۹	<۱	۳۰	۸۸	۲۴

جدول ۳- تبدیل نمره‌های خام به نمره‌های تراز شده‌ی بخش مهارت‌های اجتماعی فرم پدر و مادر (پسران)

نمره‌ی مرتبه‌ی	نمره‌ی	مرتبه‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی	مرتبه‌ی
درصدی	تراز شده	درصدی	خام	تراز شده	درصدی
۳۵	۸۳	۱۰	> ۷۰	۱۳۲	> ۹۹
۳۴	۸۲	۱۰	۶۹	۱۳۰	۹۸
۳۳	۸۱	۹	۶۸	۱۲۹	۹۷
۳۲	۸۰	۸	۶۷	۱۲۸	۹۶
۳۱	۷۸	۷	۶۶	۱۲۶	۹۶
۳۰	۷۷	۶	۶۵	۱۲۵	۹۵
۲۹	۷۵	۶	۶۴	۱۲۴	۹۵
۲۸	۷۴	۵	۶۳	۱۲۳	۹۴
۲۷	۷۳	۵	۶۲	۱۲۱	۹۴
۲۶	۷۱	۴	۶۱	۱۱۹	۹۳
۲۵	۶۹	۴	۶۰	۱۱۸	۹۱
۲۴	۶۸	۳	۵۹	۱۱۷	۹۰
۲۳	۶۷	۳	۵۸	۱۱۵	۸۷
۲۲	۶۶	۳	۵۷	۱۱۴	۸۶
۲۱	۶۴	< ۳	۵۶	۱۱۳	۸۵
۲۰	۶۳	< ۳	۵۵	۱۱۱	۸۲
۱۹	۶۲	۲	۵۴	۱۱۰	۸۱
۱۸	۶۰	< ۲	۵۳	۱۰۸	۷۹
۱۷	۵۹	< ۲	۵۲	۱۰۷	۷۳
۱۶	۵۸	< ۲	۵۱	۱۰۶	۷۰
۱۵	۵۷	< ۲	۵۰	۱۰۴	۶۶
۱۴	۵۵	< ۲	۴۹	۱۰۳	۵۹
۱۳	۵۳	> ۱	۴۸	۱۰۲	۵۵
۱۲	۵۱	> ۱	۴۷	۱۰۰	۵۰
۱۱	۴۹	> ۱	۴۶	۹۹	۴۵
۱۰	۴۷	> ۱	۴۵	۹۷	۴۲
۹	۴۶	> ۱	۴۴	۹۶	۴۱
۸	۴۴	> ۱	۴۳	۹۵	۳۵
۷	۴۳	۱	۴۲	۹۳	۲۸
۶	۴۲	< ۱	۴۱	۹۲	۲۶
۵	۴۱	< ۱	۴۰	۹۱	۲۲
۴	۴۰	< ۱	۳۹	۸۹	۱۹
۳	۳۹	< ۱	۳۸	۸۸	۱۷
۲	۳۸	< ۱	۳۷	۸۶	۱۴
۰-۱	۳۷	< ۱	۳۶	۸۵	۱۰

جدول ۶- تبدیل نمره‌های خام به نمره‌های تراز شده‌ی بخش مشکلات رفتاری فرم پدر و مادر (دختران)

نمره‌ی مرتبه‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی
درصدی	تراز شده	مرتبه‌ی درصدی	خام	تراز شده	خام
>۹۹	۱۰۸	۶۷	۱۷-۲۰	>۱۴۵	۸
۹۹	۱۰۳	۵۷	۱۶	۱۴۴	۷
۹۹	۹۹	۴۲	۱۵	۱۳۹	۶
۹۷	۹۴	۳۲	۱۴	۱۳۴	۵
۹۶	۹۰	۱۹	۱۳	۱۳۰	۴
۹۵	۸۵	۱۴	۱۲	۱۲۶	۳
۹۳	۸۰	۵	۱۱	۱۲۱	۲
۹۱	۷۶	۱	۱۰	۱۱۷	۱
۸۰	۷۲	<۱	۹	۱۱۲	۰

جدول ۷- تبدیل نمره‌های خام به نمره‌های تراز شده‌ی بخش مشکلات رفتاری فرم پدر و مادر (پسران)

نمره‌ی مرتبه‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی
درصدی	تراز شده	مرتبه‌ی درصدی	خام	تراز شده	خام
>۹۹	۱۰۶	۷۷	۱۸-۲۰	۱۵۱	۸
۹۹	۱۰۱	۶۳	۱۷	۱۴۵	۷
۹۹	۹۶	۵۲	۱۶	۱۴۲	۶
۹۹	۹۳	۴۱	۱۵	۱۳۷	۵
۹۸	۸۸	۲۴	۱۴	۱۳۳	۴
۹۵	۸۳	۱۵	۱۳	۱۲۸	۳
۹۳	۷۹	۹	۱۲	۱۲۴	۲
۹۰	۷۴	۴	۱۱	۱۱۹	۱
۸۸	۷۰	۱	۱۰	۱۱۵	۰
۸۶			۹	۱۱۰	

جدول ۵- تبدیل نمره‌های خام به نمره‌های تراز شده‌ی بخش مهارت‌های اجتماعی فرم آموزگار (پسران)

نمره‌ی مرتبه‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی
درصدی	تراز شده	مرتبه‌ی درصدی	خام	تراز شده	خام
>۹۹	۱۳۶	۲۹	>۵۷	۱۳۶	۲۹
۹۹	۱۳۳	۲۶	۵۶	۱۳۳	۲۸
۹۹	۱۳۳	۱۹	۵۵	۱۳۳	۲۷
۹۹	۱۳۱	۱۹	۵۴	۱۳۱	۲۶
۹۸	۱۳۰	۱۵	۵۳	۱۳۰	۲۵
۹۸	۱۲۸	۱۴	۵۲	۱۲۸	۲۴
۹۶	۱۲۷	۱۴	۵۱	۱۲۷	۲۳
۹۵	۱۲۵	۱۲	۵۰	۱۲۵	۲۲
۹۵	۱۲۴	۱۱	۴۹	۱۲۴	۲۱
۹۴	۱۲۲	۹	۴۸	۱۲۲	۲۰
۹۳	۱۲۱	۷	۴۷	۱۲۱	۱۹
۹۱	۱۱۹	۶	۴۶	۱۱۹	۱۸
۹۰	۱۱۷	۵	۴۵	۱۱۷	۱۷
۹۰	۱۱۶	۵	۴۴	۱۱۶	۱۶
۸۹	۱۱۵	۵	۴۳	۱۱۵	۱۵
۸۵	۱۱۳	۴	۴۲	۱۱۳	۱۴
۸۲	۱۱۲	۴	۴۱	۱۱۲	۱۳
۸۰	۱۱۰	۳	۴۰	۱۱۰	۱۲
۷۷	۱۰۹	۳	۳۹	۱۰۹	۱۱
۷۲	۱۰۷	۳	۳۸	۱۰۷	۱۰
۶۸	۱۰۵	۳	۳۷	۱۰۵	۹
۶۲	۱۰۴	۳	۳۶	۱۰۴	۸
۵۹	۱۰۲	۳	۳۵	۱۰۲	۷
۵۳	۱۰۱	۳	۳۴	۱۰۱	۶
۵۱	۹۹	>۲	۳۳	۹۹	۵
۴۵	۹۸	۲	۳۲	۹۸	۴
۴۰	۹۶	۲	۳۱	۹۶	۳
۳۵	۹۵	۲	۳۰	۹۵	۲
		۲	۲۹		۱

جدول ۸- تبدیل نمره‌های خام به نمره‌های تراز شده‌ی بخش مشکلات رفتاری در فرم آموزگار (دختران)

مرتب‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی	مرتب‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی
درصدی	تراز شده	خام	درصدی	تراز شده	خام
>۹۹	۱۶۱	۱۶-۲۰	۹۲	۱۱۸	۷
۹۹	۱۵۶	۱۵	۸۷	۱۱۳	۶
۹۹	۱۴۹	۱۴	۸۱	۱۰۸	۵
۹۸	۱۴۴	۱۳	۷۰	۱۰۳	۴
۹۸	۱۴۲	۱۲	۶۲	۹۸	۳
۹۷	۱۳۴	۱۱	۴۶	۹۴	۲
۹۷	۱۳۲	۱۰	۲۳	۸۹	۱
۹۵	۱۲۷	۹	۲۱	۸۴	۰
۹۴	۱۲۲	۸			

جدول ۹- تبدیل نمره‌های خام به نمره‌های تراز شده‌ی بخش مشکلات رفتاری در فرم آموزگار (پسران)

مرتب‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی	مرتب‌ی	نمره‌ی	نمره‌ی
درصدی	تراز شده	خام	درصدی	تراز شده	خام
>۹۹	۱۵۵	۱۵-۲۰	۸۹	۱۱۸	۷
۹۹	۱۴۹	۱۴	۸۶	۱۱۳	۶
۹۹	۱۴۴	۱۳	۸۳	۱۰۹	۵
۹۷	۱۴۰	۱۲	۷۹	۱۰۵	۴
۹۶	۱۳۶	۱۱	۶۷	۱۰۰	۳
۹۵	۱۳۲	۱۰	۷۱	۹۶	۲
۹۳	۱۲۷	۹	۴۱	۹۱	۱
۹۲	۱۲۲	۸	۲۶	۸۷	۰

بحث

به منظور بررسی روایی مقیاس روش درجه‌بندی مهارت‌های اجتماعی از چند شاخص بهره گرفته شد. روایی سازه‌ی مقیاس به کمک تحلیل عوامل بررسی شد که نشانگر ساختار زیربنایی و همانند مقیاس اصلی بود.

نمره‌های گروه‌های گوناگون سنی تفاوت معنی‌دار نداشت و نشان‌دهنده‌ی نظریه‌ی زیربنایی تدوین‌شده‌ی آزمون و هم‌سو با یافته‌های گرشام و الیوت (۱۹۹۰) بود. آنان مهارت‌های اجتماعی و سن کودک را دارای رابطه‌ی معنی‌دار گزارش نکرده و نمره‌های مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری را دارای تغییر ویژه‌ای در گروه‌های سنی مختلف ندانسته‌اند. این یافته‌ها در راستای اثبات روایی سازه‌ی مقیاس، به کار گرفته شده است. این یافته‌ها با یافته‌های پژوهش شهیم (۱۳۷۷) که به کمک مقیاس روش درجه‌بندی مهارت‌های اجتماعی در گروهی از کودکان دبستانی انجام شده هم‌سو است.

یافته‌های این بررسی نیز نشان‌دهنده‌ی نبود تفاوت معنی‌دار نمره‌ی مهارت‌های اجتماعی بین گروه‌ها برپایه‌ی تحصیلات پدر و مادر بود، اما افزایش سطح تحصیلات مادر تأثیر مثبت بر کاهش مشکلات رفتاری کودکان در پرسش‌نامه‌ی پدر و مادر داشته است. ارتباط نزدیک‌تر مادر با فرزند خردسال در مقایسه با پدر می‌تواند این یافته را توجیه کند.

پایایی مقیاس با بهره‌گیری از روش‌های بازآزمایی و همبستگی بخش‌های گوناگون مقیاس بررسی شد. ضریب‌های به دست آمده از این بررسی نشانگر پایایی مقیاس بود. یافته‌های این پژوهش در زمینه‌ی مقایسه‌ی دختران و پسران با یافته‌های گرشام و الیوت (۱۹۹۰) هم‌سو نیست. بررسی‌های انجام شده در ایران با استفاده از مقیاس SSRS بر روی کودکان عقب‌مانده‌ی ذهنی (شهیم، ۱۳۷۸)، کودکان عادی دبستانی (شهیم، ۱۳۷۷) و کودکان نابینا (شهیم، ۱۳۸۱ الف) گویای نبود تفاوت معنی‌دار میان دختران و پسران در زمینه‌ی مشکلات رفتاری از نظر پدر و مادر و آموزگار بود. یافته‌های این پژوهش نیز که در سطح پیش از دبستان انجام شد دربرگیرنده‌ی همان یافته‌ها و متفاوت از یافته‌های بررسی گرشام و الیوت (۱۹۹۰) است. می‌توان گفت که پدر و مادر و آموزگار ایرانی کمتر از پدر و مادر و آموزگار آمریکایی در برابر مشکلات رفتاری دختران بردباری نشان می‌دهند و آنان را به اندازه‌ی پسران

سپاسگزارى

بدین وسیله از شورای پژوهشی دانشگاه شیراز که هزینه اجرای این پژوهش را تأمین نمود و همکارانی که مقیاس انطباق یافته را بررسی کردند تشکر می‌گردد.

دریافت مقاله: ۱۳۸۲/۵/۱۸؛ دریافت نسخه نهایی: ۱۳۸۲/۹/۱۸؛

پذیرش مقاله: ۱۳۸۲/۱۰/۳

منابع

شهیم، سیما (۱۳۷۷). بررسی روایی و پایایی مقیاس روش درجه بندی مهارت اجتماعی در گروهی از کودکان دبستانی شیراز. *مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز*، سال سوم، شماره ۳ و ۴، ۲۹ - ۱۷.

شهیم، سیما (۱۳۷۸). بررسی مهارت اجتماعی در گروهی از کودکان عقب مانده ذهنی آموزش پذیر با استفاده از مقیاس روش درجه بندی مهارت اجتماعی. *مجله روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران*، سال چهارم، شماره ۱، ۳۷ - ۱۸.

شهیم، سیما (۱۳۸۱الف). بررسی مهارت اجتماعی در گروهی از دانش آموزان نابینا از نظر معلمان. *مجله روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران*، سال سی و دوم، شماره ۱، ۱۳۹ - ۱۲۱.

شهیم، سیما (۱۳۸۱ب). *گزارش نهائی طرح پژوهشی هنجاریابی مقیاس روش درجه بندی مهارت اجتماعی برای کودکان پیش دبستانی در شیراز*. معاونت پژوهشی دانشگاه شیراز.

یوسفی، فریده؛ خیر، محمد (۱۳۸۱). روایی و پایایی مقیاس مهارت اجتماعی ماتسون. *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*. دوره هیجدهم، شماره ۳۶، ۱۵۸ - ۱۴۷.

Bell-Dolan, D.J., & Allen, W.D. (1998). Assessing elementary school children's social skills: Evaluation of the parent version of the Matson Evaluation of Social Skills with Youngsters. *Psychological Assessment*, 10, 140-148.

Borg, M.G., & Falzen, J.M. (1990). Teachers' perception of primary school children behaviors: The effort to teaching experiences, pupil's age, sex and abi-

دارای مشکل رفتاری گزارش می‌کنند. در پژوهش‌های پیشین بر روی کودکان دبستانی عادی و استثنایی (شهیم، ۱۳۷۷، ۱۳۷۸، ۱۳۸۱الف) که با بهره‌گیری از این مقیاس انجام شده است، پدر و مادر و آموزگار دختران و پسران دبستانی را برخلاف بررسی گرشام و الیوت (۱۹۹۰) دارای تفاوت معنی‌دار در زمینه‌ی مهارت‌های اجتماعی ارزیابی نکردند. در این بررسی، آموزگاران پیش دبستانی، دختران را دارای مهارت‌های اجتماعی بیشتر از پسران ارزیابی کردند زیرا در مهدکودک‌ها برخلاف دبستان، دختران و پسران در کنار یکدیگر آموزش می‌بینند و با یکدیگر مقایسه می‌شوند. از سوی دیگر پدر و مادر کودکان پیش دبستانی تفاوت معنی‌داری بین دختران و پسران در زمینه‌ی مهارت‌های اجتماعی گزارش نکردند، درحالی‌که پدران و مادران آمریکایی دختران را دارای مهارت‌های اجتماعی بیشتری نسبت به پسران دانسته‌اند. این تفاوت می‌تواند نشانگر چشمداشت‌های اجتماعی بیشتری از دختران در مقایسه با پسران در فرهنگ ایرانی باشد. برتری نداشتن دختران بر پسران در زمینه‌ی مهارت‌های اجتماعی از دوران پیش از دبستان آغاز و تا دوران دبیرستان (یوسفی و خیر، ۱۳۸۱) ادامه می‌یابد. این یافته‌ها می‌توانند در راستای آموزش مهارت‌های اجتماعی به دختران مؤثر باشند.

ارایه‌ی نمره‌های تراز شده برای این آزمون امکان مقایسه‌ی مهارت‌های اجتماعی در گروه‌های سنی گوناگون را فراهم می‌سازد و در صورت نیاز به آموزش مهارت‌های اجتماعی برای آماده‌سازی کودک پیش از ورود به دبستان، از نمره‌های تراز شده برای مقایسه‌ی کودک پیش از آموزش و پس از آن می‌توان بهره گرفت. روشن است که بررسی‌های دیگر در زمینه‌ی روایی مقیاس، یافته‌های این پژوهش را کامل خواهد کرد.

- lity stream. *British Journal of Educational Psychology*, 60, 220-226.
- Demaray, M.K., Ruffalo, S.L., Caruso, J., & Busse, R.T. (1995). Social skills assessment: A comparative evaluation of six published rating scales. *School Psychology Review*, 24, 648-671.
- Elliott, S.N., Barnard, J., & Gresham, F.M. (1989). Preschoolers' social behavior: Teachers' and parents' assessment. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 7, 223-234.
- Elliott, S. N., Sheridan, F. M., & McCloskey, G. (1988). Teachers' and observers' ratings of children's social skills: Validation of Social Skills Rating Scale. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 6, 152-161.
- Fantuzzo, J., Manz, P.H., & McDermott, P. (1998). Preschool version of Social Skills Rating System: An empirical analysis of its use with low-income children. *Journal of School Psychology*, 36, 199-214.
- Flanagan, D.P., Alfonso, V., Primavera, L.H., Povell, L., & Higgins, D. (1996). Convergent validity of the BASC and SSRS: Implications for social skills assessment. *Psychology in the Schools*, 33, 13-23.
- Gresham, F., & Elliott, S.N. (1990). *Social Skills Rating System*. Circle Pines, MN: American Guidance Services.
- Lyon, M.A., Albertus, C., Birkin, B.J., & Naibe, J. (1996). A validity study of the Social Skills Ratings System-Teacher version with disabled and nondisabled preschool children. *Perceptual and Motor Skills*, 83, 307-316.
- Matson, J.L. (1990). *Matson Evaluation of Social Skills with youngsters*. Worthington, OH: International Diagnostic System.
- Powless, D.L., & Elliott, S.N. (1993). Assessment of social skills of native American preschoolers: Teachers' and parents' ratings. *Journal of School Psychology*, 31, 293-307.
- Shahim, S. (1999). Correlations between parents' and teachers' ratings of social skills for a group of developmentally disabled children in Iran. *Psychological Reports*, 85, 863-866.
- Shahim, S. (2001). Reliability of the Social Skills Rating System in a group of Iranian children. *Psychological Reports*, 89, 566-570.